

КЛАСИФІКАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. Узагальнено теоретичні підходи до класифікації логістичних систем. Обґрунтовано необхідність оновлення існуючих класифікацій логістичних систем відповідно до сучасних тенденцій їх розвитку, які полягають у поступовому приєднанні логістичних систем до активних суб'єктів національного ринку економічної інформації та поширенні логістичної концепції на галузь суспільного життя.

Аннотация. Обобщены теоретические подходы к классификации логистических систем. Обосновывается необходимость обновления существующих классификаций логистических систем в соответствии с современными тенденциями их развития, которые состоят в постепенном присоединении логистических систем к активным субъектам национального рынка экономической информации и в распространении логистической концепции на сферу общественной жизни.

Annotation. Theoretical approaches to logistic systems classification have been generalized. The necessity to update the existing logistic systems classification under their modern development trends have been proved to consist in gradual joining of logistic systems and national economic information market current subjects as well as in logistic concept dissemination on the social life sphere.

Ключові слова: логістична система, класифікація, класифікаційна ознака, класифікаційна група, онтологічний підхід, гносеологічний підхід, віртуальна логістична система, суспільна логістика.

Проблеми класифікації логістичних систем (ЛС) є актуальними як в теоретичному, так і в практичному сенсі. Це обумовлено необхідністю ідентифікації суб'єктами господарювання тих типів логістичних систем, на формування та функціонування яких вони спрямовують свої зусилля. Віднесення до певної класифікаційної групи (або до певного типу) конкретної логістичної системи визначає відповідну мету її створення, її завдання, функції, вимоги до її організації та проектування. У той же час особливістю логістичних систем у цілому є їх специфічність щодо кожного окремого суб'єкта господарювання, від його правової форми, галузі господарства, виду діяльності та багатьох інших факторів. Таким чином, при формуванні конкретної логістичної системи треба враховувати як загальні, типові, так і специфічні властивості. Ознакою сучасного етапу розвитку логістичних систем є масштабне застосування інноваційних та інформаційних технологій, упровадження логістичної концепції в суспільне життя, що обумовлює виникнення нових властивостей та різновидів логістичних систем та призводить до того, що питання оновлення теоретичних і практичних підходів до класифікації логістичних систем на втрачають своєї актуальності.

Типологія, класифікація та структуризація логістичних систем висвітлювались багатьма вченими як українськими, російськими, так і представниками європейської, американської шкіл логістики. Серед українських вчених найбільшу увагу класифікації логістичних систем приділяли Крикавський Є. В., Чухрай Н. І., Кальченко А. Г., Захаров К. В., Білик М. С., Захарченко В. І., Окландер М. А., Ларіна Р. Р., Бажин І. І., Татарчук М. І. та ін. Серед російських вчених проблемами класифікації логістичних систем займались Іванов Д. А., Міротін Л. Б., Залманова М. Е., Новікова Д. Т., Новіков О. А., Гордон М. П., Козловський В. А., Чудаков А. Д., Гаджинський А. М., Неруш Ю. М., Плоткін Б. К., Смахов А. Л., Сергєєв В. І., Семенов А. І. та ін.; серед закордонних вчених, які розглядали питання класифікації логістичних систем, – Д. Бауерсокс, Д. Клосс, Д. Сток, Д. Ламберт тощо.

Однак треба відзначити наявність певної невизначеності щодо існування єдиного підходу до класифікації логістичних систем, що призводить до дублювання класифікаційних ознак, неможливості чітко визначити місце та роль тієї чи іншої логістичної системи відносно інших логістичних систем, ускладнює процеси організації та проектування логістичних систем на всіх рівнях економіки.

Мета статті – узагальнення існуючих теоретичних підходів до класифікації логістичних систем та доповнення класифікації ЛС новими класифікаційними ознаками, які б відобразили новітні тенденції розвитку логістичних систем в Україні.

Завдання статті – аналіз та узагальнення теоретичних підходів і розробка авторського підходу до класифікації логістичних систем, огляд новітніх тенденцій в розвитку сучасних логістичних систем та обґрунтування пропозицій щодо оновлення існуючих класифікацій логістичних систем новими класифікаційними ознаками.

Аналіз теоретичних розробок щодо класифікації логістичних систем дозволив виявити велику кількість класифікаційних ознак, які, на погляд авторів, викликає необхідність їх групування за певними принципами. В якості принципового поділу класифікаційних ознак пропонується покласти їх відповідність онтологічному (організаційному, змістовному) і гносеологічному підходам. Розглянемо особливості кожного з підходів.

Онтологічний підхід до дослідження систем враховує реально існуючий взаємозв'язок об'єктів матеріального світу. Тобто виділення, наприклад, макро-, мезо- та мікрологістичних систем за ознакою "рівень логістичної системи" відповідає об'єктивній реальності та демонструє застосування онтологічного підходу до пізнання та класифікації логістичних систем.

У той же час, якщо продовжити розглядати наведений приклад, макро-, мезо- та мікрологістичні системи, очевидно, мають різну організаційну структуру. Тобто проявом онтологічного підходу є організаційний підхід до дослідження логістичних систем.

Організаційний підхід до класифікації логістичних систем акцентує увагу на особливостях та розбіжностях у їх структурі. Відомо, що організація як система може бути утворена лише тоді, коли з'явиться можливість сформувати й належним чином об'єднати її частини, вибудувати її структуру, яка забезпечить стійкість, стабільність системи, дасть їй змогу реалізувати певні властивості, необхідні для бажаного функціонування. Завдяки структурі система відтворює себе, існуючи певний час у відносно незмінному вигляді з погляду своєї якості. Структура організації характеризує її будову, просторово-часове розташування її частин, взаємозв'язки між ними і становить впорядковану сукупність стійко взаємопов'язаних елементів, що забезпечують функціонування й розвиток організації як єдиного цілого [1].

М. Сетров [2] підкреслює, що найбільш природною класифікацією систем, очевидно, буде їх поділ за критерієм лінійного ієрархічного ряду структурних рівнів. Тобто специфіка того чи іншого класу систем визначатиметься законом зв'язку їх елементів, їх організацією та відношенням до прилеглих (ієрархічно) структурних рівнів. У наведеному прикладі чітко спостерігається ієрархічний ряд структурних рівнів – на нижньому рівні – мікрологістична система, на середньому – мезологістична, на вищому – макрологістична система.

Якщо продовжити наведений вище приклад стосовно макро- мезо- та мікрологістичних систем, треба відзначити, що, окрім різної організаційної структури, вони мають різні цілі, зовнішнє та внутрішнє середовище, об'єкти та суб'єкти логістичних процесів. Це підтверджує, що проявом онтологічного підходу є також змістовний підхід до класифікації логістичних систем.

Змістовний підхід вказує на те, що для виділення системи потрібна наявність:

- а) мети, для реалізації якої формується система;
- б) об'єкта дослідження, що складається з безлічі елементів, зв'язаних в одне ціле важливими, із погляду мети, системними ознаками;
- в) суб'єкта дослідження ("спостерігача"), що формує систему;
- г) характеристик зовнішнього середовища стосовно системи й відображення її взаємозв'язку із системою [3].

На відміну від онтологічного підходу, гносеологічний (пізнавальний) підхід є відображенням у свідомості людини (суб'єктивним образом) реального матеріального утворення (системи) з метою його пізнання. Це означає, що елемента в абсолютному вигляді, поза системою, не існує. Бо будь-який "елемент" сам по собі може бути поділений на складові частини, хоч яким би він не здавався малим, мікроскопічним. Саме в цьому спостерігається один із виявів гносеологічного підходу: елемент як неподільна частина може розглядатися лише в контексті пізнавальної моделі системи. Якщо ж застосовувати іншу пізнавальну модель, то "елемент" уже не буде неподільним [4]. Наприклад, метою нашого пізнання є процеси транспортування відповідно в макро-, мезо- та мікрологістичних системах. Зрозуміло, що ці процеси в реальності не існують відокремлено від інших логістичних процесів, таких, як вантажопереробка, реалізація замовлень, пакування, формування запасів та ін. Але мета дослідження дозволяє виокремити логістичну підсистему транспортування, наприклад мікрологістичної системи.

Хвищун Н. В. [5] погоджується з В. Каспіним та ін. і вважає, що залежно від мети класифікації потрібно обирати класифікаційні ознаки (критерії). Автори підкреслюють, що загальною метою класифікації є пізнання системи, яка передбачає адекватне відображення її суттєвих властивостей. Тому вони пропонують "паралельний" принцип класифікацій. На відміну від послідовного (ієрархічного) принципу, який характеризується наочністю, але виключає "перетин" класів за кожною з ознак, паралельний спосіб не такий наочний, але дає можливість більш чітко і гнучко визначати класи за всією сукупністю значень класифікаційних ознак. Вважаємо, що можна повністю погодитись з поглядом Хвищуна Н. В., В. Каспіна щодо існуючих підходів до класифікації логістичних систем, які в реальній практиці організації та проектування логістичних систем можна і потрібно враховувати паралельно. Таким чином, пропонуємо таку класифікацію логістичних систем, яка б враховувала одночасно два підходи: онтологічний та гносеологічний (таблиця).

Класифікація логістичних систем (авторське опрацювання на підставі робіт [5 – 9])

Онтологічний підхід ▼				Гносеологічний підхід ▼ Поділ за					
				фазами матеріальних потоків	логістичними функціями	функціями управління	предметно-структурним складом потоків	компонентами ефективності	
1. Рівень ЛС/ інституціональний поділ									
1.1. Мікрологістична									
1.1.1. За об'єктом управління									
Промислових підприємств	Торгівельних підприємств	Сервісних компаній	Змішаних						
1.1.2. За сектором бізнесу*									
Галузеві	B 2 B	B 2 C	C 2 G	B 2 A	A 2 B	G 2 B	Віртуальні		
1.1.3. По відношенню до підприємства									
Внутрішні		Зовнішні		Інтегровані					
1.2. Металогістична									
Зо організацією просування матеріального потоку									
Штовхаючі		Тягучі							
1.3. Мезологістична									
Глобальні	Холдингів	ТНК	ФПГ	Груп підприємств галузі					
1.4. Макрологістична									
1.4.1. Адміністративно-територіальна ознака									
Районні	Регіональні	Міські	Міжрегіональні	Обласні	Республіканські	Федеральні	Міжнародні		
1.4.2. Об'єктно-функціональна ознака									
Галузеві	Відомчі	Військові	Транспортні	Інформаційні					
1.4.3. За зв'язками									
Прямі		Ешелоновані		Змішані					
1.5. Зовнішньологістична (міжсистема), глобальна									
Державна (транснаціональна)		Міждержавна (міжрайонна)		Трансконтинентальна					
2. Видовий поділ									
Логістичні системи в промисловості		Логістичні системи в дистрибуції		Логістичні системи в транспорті					
3. Просторовий поділ									
Логістичні системи населених пунктів		Логістичні системи регіону		Логістичні системи країн (групи країн)					

Примітки: * – B2B (бізнес – бізнесу); B2G (бізнес – державі); B2C (бізнес – клієнту); C2C (клієнт-клієнту); G2B (державна – бізнесу); B2A (бізнес – адміністрації); A2B (адміністрація – бізнесу).

Ще однією ознакою сучасного етапу розвитку логістичних систем є поява та збільшення питомої ваги логістичних систем, створення яких не переслідує комерційні цілі, тобто не пов'язується із скороченням витрат та відповідним збільшенням прибутку. Ці логістичні системи можна об'єднати в одну групу – "логістичні системи суспільної галузі". Сучасний стан розвитку логістики дозволяє виділити ще одну класифікаційну ознаку щодо логістичних систем – "галузь застосування логістики". Згідно з цією ознакою логістичні системи можна поділити на логістичні системи у діловій, військовій та суспільній галузях. Логістичні системи різних галузей застосування логістики переслідують, насамперед, різні цілі: у діловій галузі – це безпека, в економічній – прибуток, у суспільній – якість життя.

Логістичні системи у суспільній галузі (суспільна логістика), у свою чергу, поділяються на ЛС в логістиці крові, охорони здоров'я, тюрми, туризму, міста, виборів, спортивних заходів, масових заходів, гуманітарної допомоги, в транспорті трансплантатів, транспортування небезпечних вантажів, утримання порядку в суспільному просторі. За ознакою "періодичність застосування" всі ці системи ще поділяються на ЛС постійної, періодичної та випадкової дії [10].

Таким чином, дослідження теоретичних та прикладних засад класифікації логістичних систем вказують на доцільність паралельного застосування онтологічного та гносеологічного підходів

до класифікації ЛС і підтверджують виникнення нових класифікаційних ознак у системі класифікації ЛС. Виникнення нових класифікаційних ознак обумовлено значним поширення використання концепції логістики як у сучасному інформаційному просторі, так і в суспільній сфері. Нові сфери застосування логістики в країні – це, насамперед, ознака її цивілізаційного розвитку, що означає необхідність подальших наукових досліджень вітчизняних економістів у цьому напрямку.

Література: 1. Федулова Л. І. Менеджмент організацій [Електронний ресурс] / Л. І. Федулова. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/13431119/medezhment/struktura_upravlinnya_organizatsiyeyu. 2. Сетров М. И. Общие принципы организации систем и их методологическое значение / М. И. Сетров. – Л. : Наука, 1971. – 120 с. 3. Иванюков Ю. П. Математические модели в экономике / Ю. П. Иванюков, А. В. Лотов. – М. : Изд-во "Наука" ; Гл. ред. физ.-мат. лит.-ры, 1979. – 304 с. 4. Дудник І. М. Вступ до загальної теорії систем [Електронний ресурс] / І. М. Дудник. – Режим доступу : <http://infpp.ua/wp-content/uploads/2010/09/wdzt919.pdf>. 5. Хвищун Н. В. Теоретичні підходи до класифікації логістичних систем [Електронний ресурс] / Н. В. Хвищун. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index>. 6. Крикавський С. В. Логістичні системи : навч. посібник / І. Ю. Крикавський, Н. В. Чернописька. – Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. – 264 с. 7. Семенов А. И. Логистика: Основы теории : учебник для вузов / А. И. Семенов, В. И. Сергеев. – СПб. : Издательство "Союз", 2001. – 544 с. 8. Бездольна Л. М. Обґрунтування ознак регіональних логістичних систем та їх класифікація [Електронний ресурс] / Л. М. Бездольна. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en. 9. Ковальчук Т. Т. Сучасний інформаційний ринок (концептуально-пізнавальний контекст) / Т. Т. Ковальчук, І. Ю. Марко, Є. І. Марко. – К. : Знання, 2011. – 255 с. 10. Шолтысек Я. Общественная логистика – направления развития / Я. Шолтысек, П. Колодзейчик // Маркетинг і менеджмент інновацій : науковий журнал. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – № 1. 11. Киркин А. П. Информационные технологии организации и управления в производственном процессе промышленных и транспортных предприятий [Электронный ресурс] / А. П. Киркин. – Режим доступа : www.pstu.edu.ua/fileadmin/files/TEMPUS/. 12. Татарчук М. І. Корпоративні інформаційні системи : навч. посібник / М. І. Татарчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 291 с.

УДК 005.108:688

Лутицька Ж. С.

ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОНЯТТЯ "КРИЗА" НА ВІТЧИЗНЯНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто визначення поняття "криза", основні ознаки кризи на вітчизняному підприємстві. Визначено, що для розробки актуальних антикризових заходів необхідно мати достовірну інформацію про те, на якому етапі розвитку знаходиться кризовий процес.

Аннотация. Рассмотрено определение "кризис", основные признаки кризиса на отечественном предприятии. Определено, что для разработки актуальных антикризисных мероприятий необходимо владеть достоверной информацией, на каком этапе находится кризисный процесс.

Annotation. The concept of "crisis" and basic features of crisis at domestic enterprise has been studied. The necessity in reliable information about the stage of crisis for relevant anti-crisis measures development has been defined.

Ключові слова: криза, кризовий стан підприємства, антикризове управління, ознаки кризи, підприємство.

В умовах ринкової економіки постійно виникають кризові ситуації як для окремих суб'єктів господарювання, так і для системи в цілому.

Практика свідчить: оздоровлення будь-якого підприємства шляхом застосування антикризового управління фактично відбувається із застосуванням всіх елементів управлінської системи, у цьому головна особливість вітчизняних підприємств.

Перш ніж обговорювати питання, присвячені організації процесу управління вітчизняними підприємствами, що знаходяться в кризовому стані, треба визначитися з термінологією, бо вона є не лише джерелом алгоритмів антикризового управління, але й інформативною системою. Отже, дослідження проблематики антикризового управління та практика застосування профілактичних заходів є найбільш актуальними, на думку автора.

Мета дослідження – розглянути основні характеристики поняття "криза" на вітчизняному підприємстві.

Слід зазначити, що результати подібних досліджень є не тільки фундаментом для формування антикризової програми підприємства, яке вже опинилося у кризовому становищі, вони є під-